

Standardizarea terminologiei

Lect. drd. Mariana Coancă
Universitatea Româno-Americană
Conf. dr. Elena Museanu
Universitatea Româno-Americană

Rezumat

Standardizarea nu constă exclusiv în redactarea unor termeni standard pentru anumite sectoare, dar și în crearea de norme, în ceea ce privește principiile și metodele activității terminologice. În interiorul terminologiei se pot observa două tendințe metodologice, în conformitate cu numeroasele cercetări din domenii determinate: pe de o parte, o abordare de tip normativ și o abordare de tip descriptiv. Se poate vorbi de o unificare artificială a terminologiei, propusă și susținută de instituții normative la nivel național și internațional, cu scopul de a standardiza terminologia unui anumit sector și de a dota diferite țări cu referințe terminologice universal cunoscute. În al doilea rând, se poate defini cercetarea terminologică ca o sistematizare bazată pe un principiu spontan, care are ca punct de plecare utilizarea unui limbaj special, într-un cadru aplicativ și precis.

Cuvinte cheie

standardizare, terminologie, obiective, comunicare profesională, domeniu.

1. Terminologie internă versus terminologie externă

„Importanța *socio-culturală, economică, pedagogică* a **terminologiilor** este în creștere, ceea ce explică **abordarea interdisciplinară** și **interesul mai larg pentru** aceste domenii, dincolo de o specialitate științifică anume. Se vorbește în acest sens de *laicizarea progresivă a cunoașterii*, tocmai din această perspectivă interdisciplinară.” (Angela Bidu-Vrănceanu 2000: 71).

Curentul normalizator, orientat spre standardizarea termenilor, consideră **terminologia** o disciplină preocupată de *vehicularea cunoștințelor științifice și tehnice*, conform triunghiului terminologic (Angela Bidu-Vrănceanu 2007: 57), care îi impune prin asocierea denumirilor cu definițiile dintr-un anumit domeniu.

Stabilirea unor termeni specifici la acest nivel este baza descrierilor lingvistice din orientarea descriptiv-lingvistică pentru **terminologiile dinamice**.

Angela Bidu-Vrănceanu consideră **terminologia** „disciplina care se ocupă de comunicarea specializată, realizată fără echivoc într-un anumit domeniu științific, tehnic, profesional.” Autoarea numește **terminologia specialiștilor internă**. De la această valoare se ajunge ușor la desemnarea concretă a ansamblului de unități (lingvistice sau de alt fel), utilizate efectiv în comunicarea specializată dintr-un anumit domeniu. Astfel, de la o **terminologie a specialistului, internă**, interpretată strict în raport cu problemele comunicării specializate s-a ajuns, în ultimele decenii, la o **terminologie externă**, de interes mai larg și pentru nespecialiști. „În **T1 (terminologia internă)** rolul lingvisticii e secundar, limitat la atribuirea de nume, la impunerea formelor lor (cu explicarea originii sau formării lor), problemele conceptual- semantice căzând în sarcina specialiștilor. Deși condiționată de **T1 (terminologia internă)**, **T2 (terminologia externă)** se preocupă mai ales de problemele decodării și utilizării sensului specializat la mai multe nivele ale comunicării” (ibidem: 19).

Terminologia externă, în sens larg (**T2**), își propune descrierea termenilor ca fapte naturale (nu convenționale ca în **T1**), similar cu cuvintele lexicului comun” (ibidem: 20). **Terminologia externă** are în vedere două nivele ale cercetării. Primul nivel urmărește stabilirea *specificului lingvistic* al termenilor din diferite domenii, descriși după o grilă lingvistică unitară, paradigmatică și sintagmatică. Al doilea nivel, are în vedere relațiile dintre LC- limbajul comun și LS- limbajul specializat, prin tendința actuală de extindere a celui dintâi dincolo de comunicarea specializată. Nivelele de analiză țin seama de criterii pragmatice: interesează nu numai *emițătorul* (mai mult sau mai puțin specialist), ci și *destinatarul* (care este tot specializat în textele specializate, sau un public eterogen, în cel de-al doilea caz). Analizând o gamă variată a condițiilor de uzaj, **terminologia externă** intercondiționează nu numai cu **semantica, lexicologia**, ci și **cu pragmatica**” (Angela Bidu-Vrănceanu 2007: 23). Astfel, teoria terminologică a evoluat de la o concepție esențialmente sistematică și normativă, care privilegia conceptele, spre o viziune mai realistă și mai complexă a *terminologiei, ca instrument de comunicare lingvistică* de diferite tipuri. Conceptul nu este o realitate fixă, independentă de discurs. Prin urmare, o *perspectivă lingvistică și comunicațională* este foarte importantă în descrierea termenilor din diverse domenii.

2. Terminologie și standardizare

Standardizarea terminologică este aplicată în *limbajele specializate* dintr-o multitudine de discipline, de la cele științifice, tehnice, tehnologice, industriale, comerciale la cele umaniste, sociale și juridice, dar cu diferențe importante de la un domeniu la altul. Cum afirmă Pucci (2002), „scopul *standardizării terminologice* este acela de a favoriza comunicarea și difuzarea informațiilor și a cunoștințelor, motivând dezvoltarea schimburilor internaționale prin armonia din punct de vedere terminologic dintre diverse limbi”. Așadar, *standardizarea* nu constă exclusiv în redactarea unor termeni standard pentru anumite sectoare, dar și în crearea de norme, în ceea ce privește principiile și metodele activității terminologice.

În general, *terminologia* tinde „către un standard ideal, care se pliază perfect în expresia unui sistem de concepte și obiecte accesibile în mod direct, independent de limba respectivă, transferul de la o limbă la alta fiind extrem de ușor” (Bertaccini, Prandi, Sintuzzi și Togni 2006). Această tendință este și mai evidentă în activitățile terminologice de tip normativ, unde armonizarea procedurilor cu termenii respectivi, ajută la eliminarea obstacolelor tehnice, deoarece se ajunge la posibilitatea unui “transfer tehnologic” rapid și la optimizarea și îmbunătățirea comunicării la nivel național și internațional.

Cu alte cuvinte, în interiorul *terminologiei* se pot observa două tendințe metodologice, în conformitate cu numeroasele cercetări din domenii determinate: pe de o parte, o abordare de tip *normativ* și o abordare de tip *descriptiv*, pe de altă parte. Activitatea organismelor internaționale (ISO) constă în *standardizarea conceptelor* și a unităților pentru „a promova o unificare a terminologiei ca mijloc de a garanta comunicarea profesională multilingvă” (Cabré 2000). Această activitate presupune și consensul dintre reprezentanții diferitelor țări, entități și sectoare specializate în ceea ce privește conceptul de definire și apoi în ceea ce privește o expresie pentru a denumi acest concept, în fiecare dintre limbile care constituie obiectul consensului” (ibidem).

Cu toate acestea, *terminologia* poate fi înțeleasă și ca „un sector de cunoștințe care poate fi obiect de descriere, de explicitare. Pentru a-l descrie, este necesar să se asume o perspectivă de observație” (ibidem). Acesta este cazul multor companii, care trag un semnal de alarmă din ce în ce mai mult, referitor la necesitatea de a „uniformiza” *terminologia* folosită în cadrul companiei.

Astfel, pe de-o parte se poate vorbi de o unificare artificială a terminologiei, propusă și susținută de instituții normative la nivel național și

internațional, cu scopul de a standardiza terminologia unui anumit sector și de a dota diferite țări cu referințe terminologice universal cunoscute. În al doilea rând, se poate defini cercetarea terminologică ca o sistematizare bazată pe un principiu *spontan*, care are ca punct de plecare utilizarea unei limbi speciale într-un cadru aplicativ și precis (de exemplu, *comerțul electronic*). Așadar, scopul cercetării este acela de a crea un lexic specializat standard și de referință, pentru realitatea industrială și comercială a diferitelor țări, încercând să reducă prezența unor eventuale ambiguități sau incertitudini și să se pună bazele unei *standardizări* de calitate a produselor de pe piață.

O astfel de atitudine denotă faptul că, actualizarea terminologiilor sectoriale reprezintă un factor de importanță primară, în ceea ce privește mărirea, îmbunătățirea și fezabilitatea sistemelor de baze de date și, în special, a normelor internaționale sau naționale, cu scopul de a instaura o circulație eficientă a tehnologiei, a termenilor și a comunicării multilingve între țările care operează în același sector.

Principalele organisme internaționale care se ocupă de impunerea termenilor științifici sunt ISO (International Organisation for Standardisation), Afterm (Association Française de terminologie, TermNew (Rețeaua Internațională a terminologiei creată de Infoterm). De asemenea, Cercul de la Viena a contribuit la întemeierea și dezvoltarea terminologiei; a înființat institutul internațional INFOTERM și a fundamentat știința termenilor VGTT (Viena General Theory of Terms). Metoda de lucru a acestui institut se bazează pe cooperarea dintre specialiști în diverse domenii: informaticieni, specialiști într-un anumit domeniu științific și lingviști (Angela Bidu-Vrănceanu 2007: 21).

Pentru *normarea terminologiei „interne” în România*, se remarcă încă din 1991 activitatea coordonată de Asociația Română de terminologie - Term Rom, care este afiliată la Uniunea Latină. Obiectivele acesteia presupun dezvoltarea, normarea și validarea terminologiei științifice românești, în conformitate cu terminologia internațională (ibidem: 22-23).

Conform definiției *terminologiei normative*, o normă se bazează pe conceptul de *univocitate* și *monoreferențialitate*. Normele se bazează pe aceste principii, din momentul în care scopul lor este de a *standardiza terminologia* pentru a favoriza schimburile comerciale și de a evita utilizarea *termenilor* necorespunzători.

3. Obiectivele standardizării terminologiei

Obiectivul principal al *standardizării terminologice* este să faciliteze și să optimizeze comunicarea specializată. Proliferarea *termenilor* poate crea cazuri de sinonimie, de polisemie etc., ambiguități ce pot fi la originea unei pierderi de informații, iar rolul *standardizării terminologice* este de a reduce la maximum aceste ambiguități. Așa cum subliniază Rondeau, „standardizarea cuprinde noțiunile unor etichete sau denumirile acestora, permițând astfel unei varietăți de interlocutori să perceapă un mesaj identic” (Rondeau 1983 : 93).

Standardizarea terminologică își propune să stabilească o relație de univocitate reflexivă între *termen* și *noțiune*, care acționează nu numai asupra *semnificantului*, ci și asupra *semnificatului*. Astfel, ea este „un proces complex care presupune diverse operațiuni: unificarea noțiunilor și a sistemelor de noțiuni, reducerea omonimiei, eliminarea sinonimiei, stabilizarea denumirilor” (Cabré 1998: 245).

Ca proces complex, *standardizarea terminologică* se bazează pe o serie de postulate fundamentale. Rondeau (1983: 93-96) enumeră zece dintre ele:

- „înțelegerea lingvistică - faptul că *standardizarea terminologică* nu se aplică limbii comune, ci doar subansamblului *limbajelor de specialitate*”;
- „faptul că ea nu este un scop în sine, ci o metodă care îmbunătățește calitatea comunicării specializate”;
- „*standardizarea terminologică* trebuie să țină cont de factorii de ordin sociolingvistic, mediul de implantare, nevoile utilizatorilor etc.”;
- „întrucât este legată de mijloacele de expresie, *standardizarea terminologică* trebuie să țină cont, de asemenea, de anumite valori psiholingvistice, precum estetica, motivația, obiceiurile locutorilor, rezistența la schimbări etc.”;
- „*standardizarea terminologică* trebuie să prezinte o referință stabilă pentru utilizatori”;
- „*standardizarea terminologică* poate să se manifeste la nivel național și internațional, iar aceste două planuri trebuie să facă obiectul unei strânse colaborări..
- „*standardizarea* trebuie să capteze atenția terminologilor; de asemenea, aceasta trebuie realizată în strânsă colaborare cu specialiști din domeniu”;
- „*standardizarea* trebuie să provină de la organisme a căror autoritate este recunoscută și să fie însoțită de factori administrativi, pentru a asigura punerea sa în aplicare”;

- în cele din urmă, *standardizarea terminologică* trebuie să facă obiectul unei diseminări cât mai largi”.

Depecker (1994: 12) ține cont de o serie de criterii care pot garanta reușita implantării unui *termen* standardizat. Aceste criterii sunt: motivația, simplitatea, concizia, paralelismul în raport cu engleza, în cazul unui *termen* care înlocuiește un împrumut; paradigmizarea (*aspectul paradigmatic*) sau importanța de a stabili *serii terminologice*, caracterul imagistic. În ceea ce privește adoptarea termenilor standardizați de către profesioniști, acest autor subliniază că: „trebuie, mai curând, să se convingă decât să se impună, propunându-se astfel terminologii armonizate” (ibidem: 13) și că e bine să se ia în considerare „atitudinea tehnicienilor și oamenilor de știință față de terminologia unui domeniu științific, profesional” (ibidem: 13).

4. Concluzii

Dezvoltarea științelor și tehnologiilor antrenează și dezvoltarea terminologică. Nevoia de denumire duce la apariția termenului. De asemenea, rapiditatea și diversitatea proceselor de dezvoltare științifică și tehnologică conduc la anumite proliferări de *termeni*. Această proliferare a *termenilor* nu este compatibilă cu necesitatea de precizie a discursurilor științifice și, în cazul acesta, intervine *standardizarea terminologică*, încercând să „pună ordine” în această proliferare.

Menționăm că *standardizarea terminologică* este unul din aspectele obligatorii în procesul de standardizare în ansamblul lui, termenii fiind vehiculul realității. O *standardizare* a produselor este, în mod necesar, însoțită de o standardizare a termenilor care desemnează aceste produse.

Bibliografia

1. Bertaccini, F., Michele Prandi, Samantha Sintuzzi, Silvia Togni: „Tra lessico naturale e lessici di specialità: la sinonimia” in „*Studi linguistici in onore di Roberto Gusmani*”, Alessandria, Edizioni dell'Orso, 2006.
2. Bidu-Vrănceanu, Angela: *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, Editura Universității din București, 2007.
3. Cabré, Maria Teresa: *La terminologie. Théorie, méthode et applications*, Presses de l'Université d'Ottawa et Armand Colin, 1998.

4. Cabré, M. Teresa: Terminologie et linguistique: la théorie des portes. *Terminologies nouvelles*, n° 21, 2000.
5. Cabré, Maria Teresa: "Sur la representation mentale: bases pour une tentative de modélisation", în H. Béjoint și Ph. Thoiron, p.20 ș.u., 2000.
6. Depecker, L.: "*Les brèves*", Lettre du Conseil supérieur et de la Délégation générale à la langue française, Paris, 2e trimestre, 1994.
7. Rondeau, Guy . *Introduction à la terminologie*. 2ème Édition. Chicoutimi: Gaëtan Morin éditeur, 1984.
8. Pucci, C.: "Terminologia e normazione terminologica". *Unificazione & Certificazione* , 2002. On-line: http://web.uni.com/stampa/artvari/terminologia_normazione.shtml